

ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

2009

ВИДАЄТЬСЯ ЩОРІЧНО. КИЇВ

ЗМІСТ

Від редакції	7
АДАКСИНА С.Б., МЫЦ В.Л., УШАКОВ С.В. Исследования Генуэзской крепости Чембало в 2009 г.	8
АЙБАБИН А.И., ХАЙРЕДИНОВА Э.А. Раскопки раннесредневекового Боспора в 2007—2009 гг.	10
АКСЕНОВ В.С. Исследования катакомбного могильника у с. Верхний Салтов	12
АКСЕНОВ В.С. Охранные работы на могильнике салтовской культуры у с. Металловка на Харьковщине	17
АЛЕКСЕЕНКО Н.А., ДЬЯЧКОВ С.В. Раскопки на участке у башни 6 в припортовом районе Генуэзской крепости Чембало в 2009 г.	20
АНДРУХ С.И., ТОШЕВ Г.Н. Исследования на Мамай-Горе в 2009 г.	22
БАЛАКІН С.А., ЗАЖИГАЛОВ О.В. Дослідження на території Києво-Печерського заповідника 2009 р.	23
БАРАНОВ В.І., БОБРОВСЬКИЙ Т.А., КАРЛОВ С.В. Дослідження поселення Маріамполіс у 2009 р.	25
БЕЙЛИН Д.В., КУЛИКОВ А.В., БЕЙЛИНА С.А. Разведки северо-восточной оконечности Керченского полуострова	28
БЕРНАЦКИ А.Б., КЛЕНИНА Е.Ю. Исследования квартала LX в западной части Херсонесского городища в 2009 г.	32
БЛЯЄВА С.О., КАРАШЕВИЧ І.В., ФІАЛКО О.Є. Про роботу Південної середньовічної експедиції у 2009 р.	35
БОЛТРИК Ю.В., ІГНАЧЕК М., ОЛЕДЗКІ Л. Дослідження Северинівського городища на Поділлі	36
БОЛТРИК Ю.В., КАРАШЕВИЧ І.В., КОЗЮБА В.К., КРАВЧЕНКО Е.А. Коротка інформація про результати досліджень Канівської експедиції	38
БОРИСОВ А.В. Розвідки в Пороссі у 2009 р.	40
БОЧАРОВ С.Г., НОВИЧЕНКОВА Н.Г., ГОРБУНОВ В.И. Исследования Восточно-Крымской (Феодосийской) экспедиции в 2009 г.	41
БРОВЕНДЕР Ю.М., ЗАГОРОДНЯЯ О.Н. Раскопки поселения эпохи бронзы Червонэ озеро 1 на Картамышском рудопроявлении в Центральном Донбассе	42
ВАХОНЄВ В.В. Підводно-археологічні роботи біля скель Адалар у Криму в 2009 р.	42
ВАХТИНА М.Ю., СОН Н.А., СТОЛЯРЕНКО П.Г. О работе Порфмийской экспедиции ИА НАНУ—ИИМК РАН в 2009 г.	47

К.Ю. Пеляшенко, Ю.В. Буйнов

ОХОРОННІ РОЗКОПКИ НА БАГАТОШАРОВОМУ ПОСЕЛЕННІ ХАРКІВ, пров. КЛИМОВСЬКОГО

A brief description of the protective research at the multilayer settlement Kharkiv at Klymovskiy Lane is given. The area studied is represented by the materials of the Bronze Age (Berezhnivsko-Maivska Zrubna and Bondarykhynska cultures), by a child's grave of the Scythian times and by several finds of Chernyakhivska culture.

Навесні 2009 р. співробітниками Слобідської археологічної служби за участю студентів історичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна проведено охоронні розкопки на багатошаровому поселенні Харків, пров. Климовського. Воно займає частину великого дюнного підвищення у заплаві лівого берега р. Харків (рис. 1, 1), нині забудованого приватними садибами. Частину поселення перетинає асфальтована дорога (пров. Климовського) та щільна мережа підземних комунікацій (рис. 1, 2). Частина ділянки знаходиться під зеленими насадженнями.

Розкоп 2 (продовжує нумерацію 2007 р.) закладено у західній частині поселення (рис. 1, 3). Східна та південна межі розкопу обумовлені цегляним парканом, північно-західна — охоронною зоною електричного кабелю високої напруги. Досліджено площу в 100 м². Стратиграфія: від 0 до 0,30—0,40 м — шар супіщаного ґрунту чорного кольору з уламками ліпного і гончарного посуду доби бронзи та черняхівської культури і кістками тварин, а також дрібними уламками сучасного будівельного сміття (цегла, цемент), що вказує на перевідкладений характер шару (колишня рілля); від 0,30—0,40 до 0,70—0,80 м — шар темно-бурого супіщаного ґрунту, в якому зафіксовані уламки ліпного та гончарного посуду доби бронзи та черняхівської культури, кістки тварин, шматки пісковику, глиняна обмазка (непорушений давній культурний шар); від 0,70—0,80 до 0,90—1,00 м — шар світло-бурого або сірого супіску (давній похований ґрунт), що переходить у материковий пі-

сок. Насиченість культурного шару давніми артефактами різна. Найбільше знахідок виявлено в центральній та східній частинах розкопу, в західній кількість їх незначна, що вказує на край давнього поселення. Підтверджує це і локалізація об'єктів, зосереджених у східній частині. Тут зафіксовано п'ять господарських ям округлої форми (рис. 1, 3) — три доби бронзи (яма 1, 4, 5) та одна (яма 2) скіфського часу.

Яма 1 — округлої форми, 1,40 м в діаметрі, з прямими стінами, глибина від рівня сучасної поверхні 1,20 м. Заповнена вона чорним супіском, у якому знайдені уламки посуду бережнівсько-маївської зрубної культури та кістки тварин.

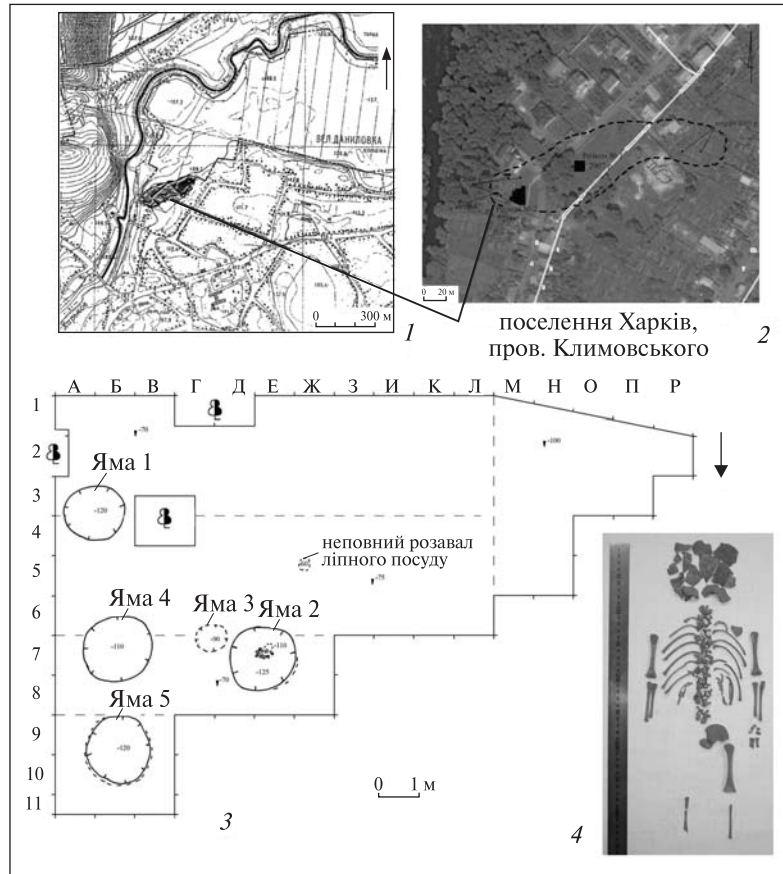
Яма 2 — округлої форми (1,60 × 1,55 м) з прямими стінами та невеликим підбоям у північно-західній частині, глибина від рівня сучасної поверхні 1,25 м. У супіщаному заповненні на глибині 1,10 м зафіксовано скелет дитини віком 7—9 місяців (визначення В.Л. Бондаренка) (рис. 1, 4). Кістяк лежав на лівому боці головою на південь—південний-захід. Навколо поховання знайдено неповний розвал профільованого ліпного горщика скіфського часу, прикрашеного пальцевими вдавленнями, та уламок глиняної кульки. Під кістяком зафіксовано підсіпку жовтого піску (2—3 см) з поодинокими вкрапленнями вуглинок.

Яма 3 — округлої форми, 0,7 м в діаметрі, глибина від рівня сучасної поверхні 0,90 м. Знахідки представлені тільки кістками тварин, що не дозволяє визначити її культурну належність.

Яма 4 — округлої форми (1,70 × 1,60 м), з прямими стінами, глибина від рівня сучасної поверхні 1,10 м. Заповнена чорним супіском, у якому знайдено уламки посуду бережнівсько-маївської зрубної культури та кістки тварин.

Яма 5 — округлої форми, 1,60 × 1,55 м, глибина від рівня сучасної поверхні 1,20 м. Сті-

Рис. 1. Багатошарове поселення Харків, пров. Климовського: 1, 2 — локалізація пам'ятки (1 — ситуаційна схема; 2 — знімок із супутника); 3 — план розкопу 2; 4 — кістяк з ями 2 (реконструкція В.Л. Бондаренка)

ни розширювалися до дна у вигляді невеликого підбою на 0,05–0,10 м. Заповнена чорним супіском, у якому знайдено уламки посуду бережнівсько-маївської зрубної культури.

Культурний шар містив знахідки кількох стратиграфічно невідокремлених культур: першого періоду бережнівсько-маївської зрубної культури, бондарихинської, скіфського часу та черняхівської.

Керамічний комплекс ранньозрубного часу репрезентований переважно банкоподібним посудом трьох типів (за класифікацією С.С. Березанської). Тип 1 — з дещо загнутими вінцями з заокругленим чи горизонтально зрізаним краєм (рис. 2, 1). Більшість позбавлена орнаментатії. Поодинокі екземпляри прикрашені у верхній частині тулуба заглибленнями у вигляді зернятків чи рисочок або за їхнього поєднання. Банки типу 2 мають прямі стінки (рис. 2, 2). Два фрагменти вінця оздоблені заглибленим візерунком зі скісних насічок та вдавлень. Банки типу 3 мають ледь виділену шийку (рис. 2, 6, 7). Третину їх орнаментовано у тому само стилі. На двох зафіксовані наскрізні просвердлені отвори.

Другу групу посуду бережнівсько-маївської зрубної культури представлено гострореберним посудом (рис. 2, 8–12). Майже всі улам-

ки прикрашені різноманітними візерунками (меандрами, трикутниками тощо) з відбитків шнурка, зубчастого штампку чи прокресленими у поєднанні з зерноподібними заглибленнями. Простіша орнаментатія з насічок паличкою. Кілька фрагментів належить неорнаментованим горщикам з відігнутими вінцями та короткою шийкою (рис. 2, 3–5).

Окрему групу посуду складають уламки стінок, прикрашені кількома горизонтальними гладенькими валиками або прокресленими лініями (рис. 2, 13–15). За технологічними ознаками вони не відрізняються від банок та горщиків зрубної культури, але генетично пов'язані з бабинською культурою.

Найближчі аналогії цьому комплексу знаходимо на таких ранньозрубних пам'ятках басейну Сіверського Дінця, як поселення в уроч. Таранцево, Іллічівка, Усово озеро та ін. Згідно хронологічної схеми, ці матеріали слід віднести до першого періоду бережнівсько-маївської зрубної культури і датувати їх XV–XIV ст. до н. е.

Бондарихинську культуру представлено лише фрагментами від 10 слабопрофільованих горщиків. Більшість прикрашено тичками, круглими ямками та відбитками кінця очеретини (рис. 2, 16, 18–23). В одному випадку трапився орнамент у вигляді «перлин», що вказує на на-

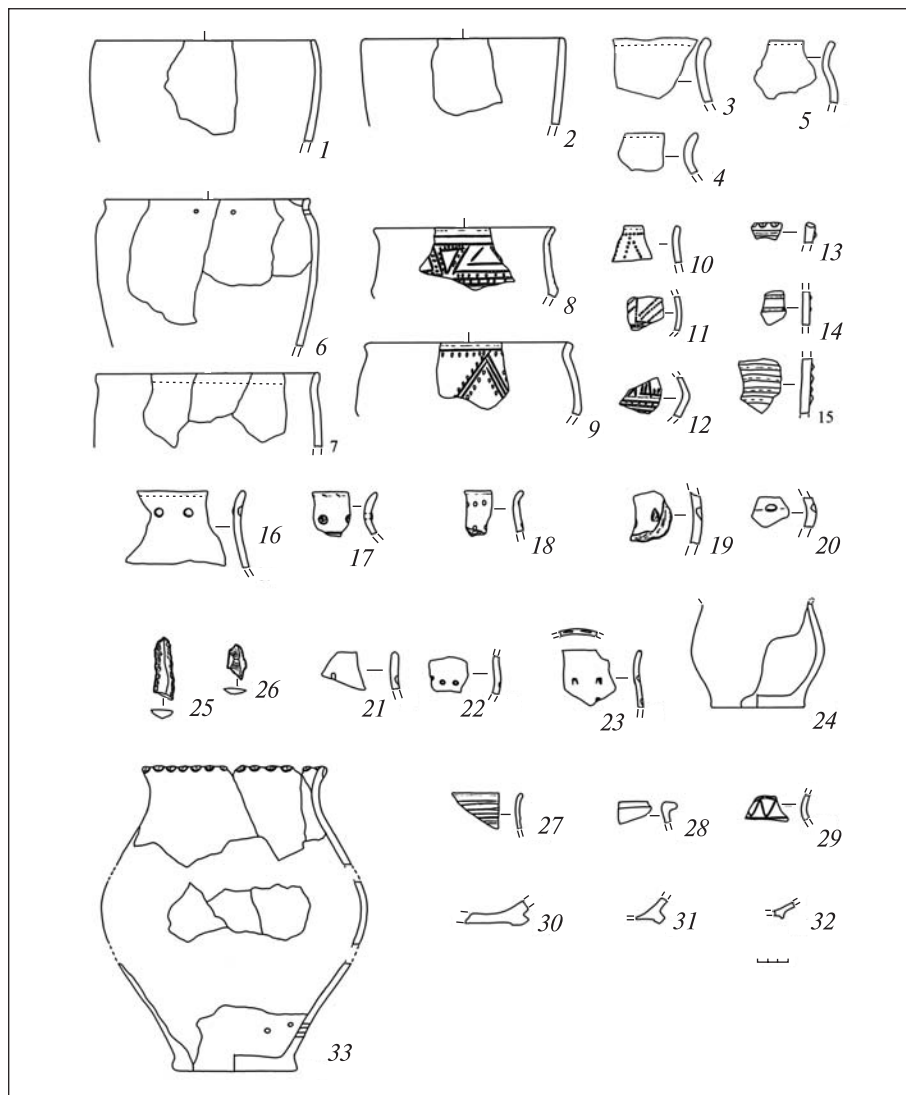

Рис. 2. Поселення Харків, пров. Климовського. Знахідки з розкопу 2: 1–24, 27–33 — кераміка; 25, 26 — кремій

лежність цього комплексу до раннього (малобудківського) періоду цієї культури (рис. 2, 17). За технологічними ознаками до бондарихінської культури, ймовірно, слід віднести майже цілий профіль маленького горщика (рис. 2, 24). До доби бронзи відносяться також дві крем'яні пластини, оброблені односторонньою ретушшю (рис. 2, 25, 26).

Знахідки скіфського часу виявлені лише у ямі-похованні 2 та представлені неповним розвалом профільованого горщика з пальцевими вдавленнями по краю (рис. 2, 33), фрагментом глиняної кульки, уламком вінця з пальцевими вдавленнями по краю та наскрізними проколами, а також уламком, оздобленим на шийці наліпним валиком, розчленованим скісними насічками. Поза ямою знахідки скіфського часу відсутні, але їх виявлено при шурфуванні у східній частині поселення.

Матеріали черняхівської культури знайдені в культурному шарі на глибині 0,20–0,70 м. Кількість їх незначна, і вони представлені уламками стінок гончарного сіроглиняного посуду, двома фрагментами верхніх частин, прикрашених пролискованим орнаментом (рис. 2, 27, 29), та уламками нижніх частин на низькому кільцевому піддоні (рис. 2, 30–32).

Окрім розкопу 2, закладено два шурфи (А та Б), що дозволили чіткіше визначити західні межі поселення. Знахідки тут також представлені матеріалами доби бронзи та черняхівської культури. У шурфі Б знайдено невеликий фрагмент стінки ямково-гребінцевої кераміки.

Таким чином, охоронні розкопки у Харкові, незважаючи на обмежений характер, надали важливу інформацію для картографування старожитностей і для вивчення різних аспектів культур доби бронзи і раннього заліза.